

**GEOPOLITIČKI KONTEKST POSTDEJTONSKE IGRE
SUVERENITETA: IZMEĐU SUVERENE I
POSTSUVERENE BOSNE I HERCEGOVINE**

**GEOPOLITICAL CONTEXT OF THE POST-DAYTON
SOVEREIGNTY GAME: BETWEEN A SOVEREIGN AND
POST-SOVEREIGN BOSNIA AND HERZEGOVINA**

Sažetak

U ovom radu problematizira se pitanje (unutrašnjeg) suvereniteta postdejtonske Bosne i Hercegovine. Fenomen nastojanja konstruiranja Bosne i Hercegovine mirovnim ugovorom koji je sukob transformirao u mirovni proces, kao postsuverene ne-države na temeljima zbira ili pak razlike njenih etnoteritorijalnosti, očito treba propitati u kontekstu vanjskopolitičkih i geopolitičkih prilika iz vremena Dejtona. Iz prvog aspekta, bit će problematizirano pitanje suverena u Bosni i Hercegovini, da li su to njene institucije, entiteti ili pak konstitutivni narodi, dok će se, iz drugog, analizirati utjecaj međunarodne zajednice u Bosni i Hercegovini, institucionalno i politički prisutne kroz OHR, te u tom fenomenu demistificirati pozadinu konstituiranja postdejtonske Bosne i Hercegovine kao improvizirane, države scenarija. Na taj se način bosanskohercegovački intervencionistički eksperiment vođen od Sjedinjenih Država nastoji pokazati kamenom temeljcem koji je uspostavio njenu unipolarnu, posthladnoratovsku vanjsku politiku, čineći je globalnim hegemonom, a Bosnu i Hercegovinu eksperimentalnim područjem djelovanja međunarodne zajednice predvođene Sjedinjenim Državama.

Ključne riječi: suverenitet, postsuverenitet, Dejtonski mirovni sporazum

Summary

This paper problematizes the question of (internal) sovereignty of post-Dayton Bosnia and Herzegovina. The phenomenon of the efforts to construct Bosnia and Herzegovina through peace treaty which transformed the conflict into a peace process, as a post-sovereign non-state on the basis of the sum, or the differentiations of its ethnic-territorialities should be examined in the context of international and geopolitical conditions from the time of Dayton. From the first aspect, the issue of the sovereign in Bosnia and Herzegovina will be problematized,

whether it belongs to its institutions, entities or the constituent peoples, while from the second the impact of the international community in Bosnia and Herzegovina, institutionally and politically presented through OHR, will be analyzed thus demystifying the background of the post-Dayton constitution of Bosnia and Herzegovina as an improvised, scenario-state. In this way, the Bosnian interventionist experiment led by the United States is trying to be shown as the cornerstone which established its unipolar, post-Cold War foreign policy, making it a global hegemon, and Bosnia and Herzegovina as an experimental area of the international community led by the United States.

Keywords: *sovereignty, post-sovereignty, Dayton Accords*

1. Uvodna teorijska razmatranja o pojmu suvereniteta

Još od prvih tragova njegovog teorijskog razumijevanja i definiranja pa sve do danas, etimološki i sadržajno, suverenitet se shvata kao sinonim za *vrhovnu vlast*, kao svojevrsni simbol *autoriteta* i *nezavisnosti*.¹ Shvaćen u krajnje *apsolutističkoj interpretaciji* još od Bodina i Hobbesa po pitanju načina upotrebe moći, uspostavljena je suština modernog tumačenja suvereniteta te političkog poretka idejno sadržanog u pravnom i teritorijalnom okviru *suverene države*. Stoga su teoretičari od Bodina i Hobbesa naovamo saglasni da, kako bi se osigurala njegova supremacija, „suverenitet mora biti neograničen i (...) u nekim ključnim aspektima apsolutan i unitaran, odnosno nedjeljiv“ (Bellamy 2003: 171).²

¹Naime, francuski pravnik i politički mislilac Jean Bodin prvi teorijski razvija pojam suvereniteta u svojoj knjizi *Šest knjiga o Republici* (1606) definirajući ga kao *apsolutnu, vječnu i vrhovnu vlast* „nad građanima i nad pojedincima, koja nije ograničena zakonima“ (Bodin 2002: 8). Naslanjajući se na takvo tumačenje, Thomas Hobbes kasnije definira suverenitet kao „vrhovni autoritet uspostavljen od strane pojedinaca kroz društveni ugovor i oličen u jednoj osobi koja donosi zakone po svom nahođenju“ (Hobbes 1985, prema: Gümplová 2015: 4). U ovakvom njegovom razumijevanju Hobbes istovremeno definira i značenje *suverena* kao nosioca suvereniteta.

²Teza da se suverenitet ne može dijeliti ili prenositi kasnije je dodatno usavršena i legitimirana kroz uspostavu *nacionalne države* kao dominantne paradigme *moderne države*, te Rousseauovog koncepta „vrhovne, neutuđive i nedjeljive opće volje jedinstvenog naroda, a koja je inspirirala radikalne francuske revolucije“ (Rousseau 1987, Sieyès 2010, prema: Gümplová 2015: 5). U tom kontekstu, identificirajući obilježja države u *sedam određujućih značajki*, John Dryzek i Partick Dunelavy između ostalog navode kako „država uspješno zahtijeva monopol legitimne upotrebe fizičke sile unutar određenog teritorija, što je klasična definicija Maxa Webera (...). Država mora zahtijevati suverenost kao neograničenu moć nad svim drugim socijalnim institucijama. Suverenost znači da je država najviši izvor vlasti na određenom teritoriju, konačno mjesto odluka“ (Dryzek i Dunelavy 2009: 2–3).

Ovakvom poimanju suvereniteta svakako treba dodati i to da on u svojoj suštini podrazumijeva „isključivanje vanjskog aktera iz domaćih vlasti“ (Krasner 1999: 8). Na ovom mjestu sada razlikujemo i dva osnovna tipa suvereniteta, onaj *vanjski* koji podrazumijeva političku *nezavisnost države* spram drugih država u međunarodnom poretku, te *unutrašnji* koji podrazumijeva *autonomiju državne vlasti*, a koji će upravo i biti predmetom ovog rada, gdje će njegovo problematiziranje u kontekstu izazova sa kojima se počinje suočavati biti prikazano kako teorijski tako i praktično na primjeru postdejtonske Bosne i Hercegovine.

2. Promišljanja suvereniteta i era postsuverenosti

No, postojeće shvatanje *suverene nacionalne države* ali i *međunarodnih odnosa* promišljenih u okvirima međunarodnog poretka uspostavljenog još od *Vestfalskog mira* 1648. godine, koji je potvrdio princip *teritorijalnog suvereniteta država* kao njihovog modernog obilježja, počinje se suočavati sa ozbiljnim izazovima početkom prošlog stoljeća, a posebno se intenzivirajući u njegovom posljednjem desetljeću.

2.1. Suverenitet protiv suvereniteta

Naime, s jedne strane, *ratovi* između suverenih nacionalnih država te *posljedice* monstruoznosti dvaju svjetskih ratova ne samo da su izazvali *averziju* prema ratu i težnju ka miru već su doveli i do sve prisutnije *demonizacije* i *sotonizacije* suvereniteta.³ Stoga su se, praktično, nacionalne države obavezale na *međusobnu saradnju* i *poštivanje međunarodnog prava* kako bi obezbijedile *mir* i *kolektivnu sigurnost*. Takvo, gotovo pa kantovsko ostvarenje utopije *vječnog mira* protkano je osnivanjem *međunarodnih organizacija* s ciljem *institucionalizacije međunarodnog života*. Međutim, *međuzavisnost* i *saradnja* između država te njihova *pripadnost* međunarodnim organizacijama i vojnim savezima slabe njihovu nezavisnost. U takvom kontekstu, *unutrašnji suverenitet*, kako je prvobitno shvaćen od Bodena i Hobbesa, preko Rousseaua, pa sve do Austina i Schmitta, prestaje biti neograničen, ali isto tako i nedjeljiv. Voigt zaključuje kako „u razdoblju međunarodnih sporazuma, savezničkih sustava i nadnacionalnih ujedinjavanja, današnja država ima jedino još ograničenu suverenost koja se ne može uporediti sa suverenosti klasične nacionalne države 19. stoljeća“

³ S teorijske strane, autori kao što su Hannah Arendt (1965), Hans Kelsen (2008) ili Michel Foucault (2009) zapravo su u apsolutističkoj nutrini suvereniteta i njegovoj sadržinskoj zloupotrebi i koncentraciji državne moći vidjeli osnovne *uzroke* brojnih *dehumanizirajućih praksi*, izjednačavajući ga sa samom *tiranijom*.

(Voigt 2002: 28). No, to ne znači da je njegova vanjska dimenzija izgubljena; naprotiv, obezbjeđenje „kontinuiranog postojanja vanjskog suvereniteta preduslov je za (ne)postojanje unutrašnjeg suvereniteta“ (MacCormick 1999: 133). Na taj se način ključni elementi *državne vlasti*, kao suverene vlasti, izvanjski ograničavaju, prije svega „pravilima međunarodnog prava“ (Degan 1998: 56), kao i *vojnom silom* odnosno *intervencijom* međunarodne zajednice „na području neke države i bez njezina pristanka“ (Pusić 2002: 78). Također, države mogu i da putem ugovora samoograničavaju svoj suverenitet, pri čemu „međunarodne institucije poput EU, UN-a, NATO-a usvajaju nove propise koje nameću nove društveno-ekonomske i sigurnosne realnosti“ (Tuđman 2013: 71). Na ovaj način prisustvujemo *redukciji* državne autonomije i autoriteta kroz njihovu *distribuciju* različitim institucijama pri čemu se države „preoblikuju od suverenih vladavinskih središta i monopola sile na geografski omeđenom području, u čvorišta svjetskih organizacijskih mreža“ (Pusić 2002: 81).

2.2. Multiplikacija globalnih aktera

Postaje vidljivo kako nacionalna država više nije jedini akter međunarodnih odnosa već su tu i novi akteri poput *međunarodnih vladinih i nevladinih organizacija* ali i *multinacionalnih kompanija*. Različiti akteri međunarodnih odnosa, kao i međuzavisnost te ekonomska i kulturna razmjena među državama najavljuju *globalizaciju*, fenomen koji kroz međunarodnu liberalizaciju razmjene dobara dodatno dovodi u pitanje sve što je nacionalno, pa i suverenitet. Tako, s jedne strane, imamo predstavu međunarodne scene prema kojoj „nacionalne države postoje jedna pored druge i svaka svojim sredstvima brani svoja prava i svoje interese. Niko nema prava da se umeša u unutrašnje poslove jedne države“ (Ćirić, 2008: 191), dok smo, s druge strane, svjedoci „razvijanja nadnacionalnih i transnacionalnih fenomena koji prevazilaze nacionalni suverenitet i tako ih dovode u pitanje“ (Ćirić 2008: 192). Stoga, „nasuprot modernoj geopolitičkoj imaginaciji pod dominacijom državocentrične misli (ograničen suveren, državnim teritorijem delimitiran prostor), razvija se postmoderna geopolitička imaginacija koja je zaokupljena propašću države i deterritorijalizacijom“ (O Tuathail 1998: 18). *Postmoderna geopolitička praksa*, čiji je sveprisutni izraz sadržan u ovako shvaćenom pojmu globalizacije, prvenstveno je, kao takva, vođena *neoliberalnom ideologijom* koja „potiče koncentraciju globalne ekonomije u rukama multinacionalnih korporacija i njihovih saveznika, poput vladinih organizacija i agencija, međunarodnih banaka i finansijskih institucija te međunarodnih organizacija“ (Kurečić 2012: 58).

2.3. Postsuverene ambicije

Pozicionirajući se kao *hegemonijski modus diskursa* (Harvey 2013: 9), neoliberalna ideologija kroz globalizaciju i postmoderne geopolitički diskurs, favorizirajući *transnacionalne tokove trgovine, komunikacija, medija, finansija, kriminala i kulture, pledira ka informacijskom dobupostpolitičkoga*, koje više ne može biti promišljano u okvirima *prostora, mjesta, granica*, pa ni *državnog suvereniteta*. Ovakva rastuća međuzavisnost svijeta implicira gubitak kako političkog tako i pravnog suvereniteta države, pri čemu globalizacija dovodi do *rastvaranja država* u „kompleksnu strukturu odnosa, mreža, protoka dobara, ideja i ljudi, te režima transnacionalne vladavine koji zamjenjuju države u njihovoj primarnoj funkciji kreiranja pravila za narod unutar svojih granica“ (Gümplová 2015: 10). Held ovaj fenomen *erozije suvereniteta* naziva *eksternim disjunkcijama*, pod kojima, između ostalog, podrazumijeva „međunarodno pravo, svjetsku ekonomiju, transnacionalne režime odlučivanja, međunarodnu sigurnosnu strukturu, globalizaciju kulture itd.“ (Held 1995: 100–130, prema: Gümplová 2015: 10).

U takvom kontekstu erozije suvereniteta kroz multiplikaciju aktera u međunarodnim odnosima, pri čemu država više ne uspijeva dominirati javnim politikama nad svojim građanima, neki autori govore o nastupajućoj *eripostsuverenosti* kao konceptu u „kojem više ne postoji jedinstveno načelo autoriteta“ (Keating 2002: 11). Oblikovanjem *postsuverene države* kao njenog savremenog obilježja pod presijom globalizacije, ona sada postaje veoma bitna poluga praktične realizacije *postpolitičkoga* unutar *postmoderne geopolitičke matrice*. Oslabljena i reducirana iznutra, ona omogućava instalaciju *neoliberalnog kapitalizma* penetrirajući se u njen egzistencijalni i institucionalni krvotok. Njena takva *krnja* egzistencija simbolizira ono što bi se moglo nazvati *lokaliziranom nužnošću* sa *globalnim implikacijama*, a ako se takve globalne teorijske konstatacije lokaliziraju u kontekstu ovog rada, onda *postojeća* Bosna i Hercegovina *kreirana* u Dejtonu upravo predstavlja primjer jedne takve lokalizirane postmoderne nužnosti globalnih implikacija. Da bi se shvatila njena logika te dala dublja analiza prirode njenog suvereniteta, postdejtonsku Bosnu i Hercegovinu stoga treba promatrati kao *odraz geopolitičkog momentuma* posthladnoratovskog rađanja *unipolarnosti* u obliku *hegemonističkog intervencionizma* SAD-a, a što se u brojnim raspravama o ovoj temi često zaboravlja. Samim tim Dejtonski mirovni sporazum mora biti promišljan unutar „šireg (vanjsko)političkog i društvenog konteksta u kojem je on kao takav nastao, te na taj način definirao današnju političku i društvenu sudbinu postkonfliktne Bosne i Hercegovine“ (Hasanović – Hadžihasanović 2015: 55).

3. Geopolitički kontekst osvita bosanskohercegovačke dejtonske realnosti

Iako treba shvatiti da na početku XXI stoljeća više ne možemo govoriti o idealtipskom tumačenju suvereniteta nacionalnih država, retorika *postsuvereniteta* nastoji *delegitimirati* samu njegovu suštinu, pa i nacionalne države kao takve. Zadovoljavajući se njenom *limitiranošću*, postmodernoj političkoj logici *globalnog, neoliberalnog kapitalizma* „trebaju upravo ti partikularni, razdrobljeni i raspršeni identiteti kao humusno tlo rasta potrošnje i njegovih ekstraprofita“ (Zgodić 2008: 285).

Postsuverenost se kao koncept i nastojanje za savremeno obilježje država u procesu globalizacije posebno legitimirala u *posthladnoratovskom periodu*, gdje se mogu identificirati dvije ključne smjernice (samo)afirmacije iste. Prva je svakako *ideološki moment* oličan u teorijama globalnog neoliberalnog kapitalizma i ideje slobodnog tržišta, dok je druga smjernica ona *imperijalistička*, a koja se nastoji *realizirati* ne samo u svrhu *širenja* ideje slobodnog tržišta i liberalne demokratije već i za *potvrđivanje* Sjedinjenih Država kao *pobjednika hladnog rata* i jedinog preostalog svjetskog hegemonu.

Iako naknadno korigirana, Fukujamina studija iz 1989. godine na najbolji je način prikazala mišljenje i *političku euforiju* koja je vladala nakon raspada Sovjetskog saveza, doživljavajući taj čin kao simbol *konačnog poraza* velikih ideja i naracija, optimistično najavljujući *trijumf neoliberalizma, slobodnog tržišta* i *liberalne demokratije*. A to je u takvom specifičnom prostornom i vremenskom razdoblju značilo *redukciju državne moći*, s jedne, te *nadnacionalnih integracija*, s druge strane. Proglašavajući *kraj utopija*, najavljena je i era raznih *post-izama*, gdje „u središtu ideoloških konstrukcija neoliberalizma stoji slika modernog postsocijalističkog svijeta kao svijeta postideologije i postpolitike. A to znači svijeta bez supstancijalnih historijskih alternativa“ (Zgodić 2008: 303). Ulazeći u obrise *novog svjetskog poretka*, nastoji se stvoriti dojam *bezalternativnosti* u kojem ne postoje alternative liberalnoj demokratiji. Paradoksalno, iako zasnovana na otporu velikim naracijama, postmoderna kroz svoju geopolitičku realizaciju sada omogućava prodor neoliberalizma kao *globalnog hegemonističkog diskursa*. Stoga bi suverenitet, a s njim i nacionalne države u svom tradicionalnom, izvornom poimanju, predstavljao samo smetnju za svjetsko tržište i transnacionalni kapital koji su danas „izvan svake kontrole država te svojim nereguliranim oscilacijama utječu na cjelinu međunarodnih odnosa“ (Popović 2014: 117).

No, s druge strane, nasuprot trijumfalnog proglašenja *nove ere demokratije* na zapadnoj hemisferi, kraj hladnog rata na *terenu* zapravo je na površinu izbacio sav *haos* koji je postojao u *zemljama u razvoju* na taj način otkrivajući „nove slabe, propadajuće države koje su postale novi problem međunarodnog poretka“ (Crocker 2003). Iako je predsjednik George H. W. Bush govorio o *novom svjetskom poretku*, njega je sada trebalo i realizirati u vanjskopolitičkoj praksi, te pronaći načine kako će Sjedinjene Države „prestrojiti svoje institucije iz hladnog rata za odgovor (...) novim izazovima“ (Ó Tuathail 2007: 137). Predsjednik Bill Clinton i njegovi vanjskopolitički savjetnici stoga „su sa puno entuzijazma prihvatili rastuću ekonomsku međuzavisnost sveta“ (Šulcinger 2011: 352). A to je ujedno značilo i da Sjedinjene Države trebaju duboko ostati angažirane u vanjskopolitičkim poslovima, zagovarajući „širenje demokratskih vrednosti i ljudskih prava u inostranstvu“ (Šulcinger, 2011: 352).⁴ Drugim riječima, rođena je legitimacija *erozije suvereniteta* kroz matricu *humanitarnih intervencija* zarad hegemonističkog potvrđivanja Sjedinjenih Država u okviru novog posthladnoratovskog, unipolarnog svjetskog poretka. I sam Fukujama to potvrđuje kada kaže kako su „preduslovi za eroziju suvereniteta stvoreni (...) tokom takozvanih humanitarnih intervencija 1990-ih godina“ (Fukujama, 1997: 110), te nastavlja kako su one dovele do „proširenja de facto međunarodne imperijalne vlasti nad delom sveta u kojem su dominirale neuspješne države“ (Fukujama 1997: 111).

Ne samo da je unipolarnost američke hegemonije svoju legitimaciju kroz promociju postsuverenosti tražila *ideološki* preko *ekspanzije* vrijednosti neoliberalnog tržišta i demokratije već je ona sada poprimila i *vojnu dimenziju*, gdje su *neuspješne*, odnosno *države u krizi*, predstavljale odličnu priliku za *kreiranje postsuverenih identiteta* kroz *humanitarne intervencije*.⁵

⁴ Na taj način rođena je tzv. *Clintonova doktrina* koja, prema Chomskom „potvrđuje da SAD ima pravo pribjeći jednostranoj upotrebi vojne sile čak i da sebi osigura 'nesputani pristup ključnim tržištima', energetskim zalihama i strateškim resursima, a kamoli navodnoj zabrinutosti zbog 'sigurnosti' i iz 'humanitarnih razloga'“ (Chomsky 2015).

⁵ Autori poput Krasnera govore o tome kako su „politička oruđa koja moćne i države kojima se dobro upravlja imaju na raspolaganju pri 'popravci' država koje su propale ili kojima se loše upravlja – prije svega pomoć u vršenju vlasti i prelazna uprava (bilo formalno odobrena od Ujedinjenih nacija, ili uvedena pomoću koalicije voljnih koju vode Sjedinjene Države) – nedovoljna“ (Krasner 2008: 308). On stoga predlaže dva nova oblika, a koja bi zahtijevala prevazilaženje usvojenih pravila, kroz stvaranje *zajedničkog suvereniteta* u nekim posebnim područjima te neke *nove oblike starateljstva*, gotovo više *de facto* nego *de iure*. Smatrajući kako posljedice *propalih država* nisu ograničene samo na društva koja su direktno pogođena već mogu stvoriti konflikte izvan svojih granica, legitimiraju se humanitarne intervencije kao vanjskopolitičke oruđe unipolarne hegemonističke doktrine Sjedinjenih Država zaključujući kako takve države, prepuštene same sebi, nisu u mogućnosti da se poprave, zato što imaju ograničene administrativne mogućnosti. Nove institucionalne forme bi, s druge

4. Bosna i Hercegovina kao praktično otjelovljenje teorijskih lutanja

Unutrašnja politička previranja zbog ranijih *pogrešnih* i *neuspješnih vanjskopolitičkih egzibicija* kako u ostatku svijeta tako i na Balkanu, a zbog kojih su Sjedinjene Države odbijale da se ozbiljnije angažiraju u bosanskohercegovačkom scenariju, na kraju su postale razlogom njihovog preuzimanja vodstva u bosanskoj krizi.⁶ Podredivši međunarodnu zajednicu svojim interesima, Sjedinjene Države dovele su ne samo do *okončanja nezapamćenog četverogodišnjeg krvoprolića* već i do *instaliranja postsuverene i postkonfliktne Bosne i Hercegovine* kao paradigme njihove nove vanjskopolitičke doktrine.

Pitanja Jugoslavije kao *velikog sigurnosnog pitanja* Sjedinjene Države su se nastojale držati podalje, povjeravajući ga novoformiranoj Evropskoj uniji. No, takvo prebacivanje *vrućeg krompira* za koji se nema rješenja *drugom*, kako bi se bavili pitanjima za koja su smatrali da imaju odgovore, ubrzo se pokazalo pogrešnim. Nepostojanje odgovora za veliki broj pitanja o kojima su se Sjedinjene Države angažirale, naposljetku je dovelo u pitanje ne samo Bushove snove o novom svjetskom poretku već i cjelokupnu vanjskopolitičku agendu Clintonove administracije kao oruđa za njegovo ostvarenje. Nakon što se vidjelo kako posthladnoratovska vanjskopolitička strategija *nema jake temelje*, Sjedinjene Države su odlučile uložiti sve kapacitete u rješavanje krize u BiH koja je, prema riječima Anthonya Lakea, Clintonovog savjetnika za nacionalnu sigurnost, bila „tumor koji je izjedao američku vanjsku politiku“ (Daalder 1998). Nemogućnost Evrope da se

strane, obezbijedile domaću vlast u takvim državama, a koje „na neodređeni period zadiru u vestfalski/vatellovski suverenitet“ (Krasner 2008: 312). Tako bi, primjerice, *zajednički* odnosno *podijeljeni suverenitet* podrazumijevao sporazume „pod kojima pojedinci, izabrani od međunarodnih organizacija, moćnih država ili ad hoc entiteta, dele autoritet nad nekim aspektima domaćeg suvereniteta“, dok, s druge strane, uspostava de facto *starateljstva* ili *protektorata* podrazumijeva da se „vestfalski/vatellovski suverenitet ciljne države ne bi (...) poštovao, izvršna vlast bila bi dodeljena uglavnom spoljnim akterima, a međunarodni pravni suverenitet bio bi ukinut“ (Krasner 2008: 312).

⁶ Ohrabrene uspješnom koalicijom koju su predvodile oslobađajući Kuvajt od iračke okupacije, Sjedinjene Države počele su rješavati i brojne druge *gnojne čireve* u svijetu. No, zbog velikih izdataka, te njihove *neuspješnosti* ponajprije kako u Somaliji tako i na Haitiju (Šulcinger 2011: 360–365), Sjedinjene Države suočile su se s oštrim pritiscima javnog mnijenja ali i nesuglasjem unutar Kongresa o pitanju daljnjih humanitarnih intervencija nalazeći se tako pred *egzistencijalnom krizom* ostvarenja svoje vanjske politike u novim posthladnoratovskim okolnostima, u nužnoj potrebi za pronalaskom pogodnog polja svoje *uspješne legitimacije* nakon niza neuspjeha. Zapostavljena *jugoslavenska tragedija* u jeku velikog trijumfa Zapada, *najkrvavije* oslikana u *bosanskohercegovačkom usudu*, sada biva prepoznata kao posljednja vanjskopolitička prilika Sjedinjenih Država.

izbori sa krizama na prostoru bivše Jugoslavije dovela je do Srebrenice, koja je sada postala *okidač* koji je u ljeto 1995. godine pokrenuo *vojne intervencije* međunarodne zajednice predvođene Sjedinjenim Državama, dovodeći tako bosanskohercegovačku dramu pred njen *dejtonski počinak*. Crpeći svoju sadržinu još od raznih prijašnjih *ad hoc* strategija za Bosnu i Hercegovinu, *Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini* nije ponudio ništa novo osim *zaustavljanja nasilja* transformirajući ga u *mirovni proces* na taj način potvrdivši rezultate nasilja tako da se *ono što se nije dobilo na bojnopolju nije moglo dobiti ni mirovnim pregovorima* (Holbrooke 1998: 202).

Posmatran na ovaj način, Dejtonski mirovni sporazum – otpočeo vojnom intervencijom te nastao ovjeravajući *geografiju rata* u *geografiju mira* – zvanično je pozicionirao Bosnu i Hercegovinu kao *nacionalni interes* Sjedinjenih Država. Prvi put pokazujući liderstvo kroz Dejton kao inicijativu *međunarodne zajednice* predvođene Sjedinjenim Državama, one su sebi i drugima dokazale svoju *globalnu moć*, gdje je sada međunarodna zajednica sama po sebi simbioza *američkog nacionalnog interesa* te *američkih vrijednosti kao globalnih*. S druge strane, takva *dimenzija Dejtona* svakako je dimenzija koja se hoće *iskoristiti* ne samo u svrhu posthladnoratovskog *širenja* ideja slobodnog tržišta i liberalne demokratije kao temelja unipolarnog svijeta već i postkonfliktne Bosne i Hercegovine kao „geostrateške prostorije za proizvodnju različitih scenarija za druga krizna područja“ (Ćurak, 2011: 19) kroz koje će Sjedinjene Države iznova potvrđivati svoju dominaciju i hegemoniju. Na taj način, u *reanimirano* bosanskohercegovačko tijelo udahnut je duh američke posthladnoratovske geopolitičke vizije. Bosna i Hercegovina tako je postala „najamerikaniziraniji dio Europe, ogledalo globalizacije na principu američkog liderstva“ (Ćurak 2011: 155).

4.1. Karakteristike postdejtonske Bosne i Hercegovine

Dovodeći *sukobljene aktere* za pregovarački sto u Dejtonu, stvorena je *postkonfliktna* Bosna i Hercegovina dizajnirana na *rezultatima rata* i namjernog ili pak slučajnog, no *pogrešnog čitanja historije*.⁷ Dejtonski sporazum omogućio je *daljnju egzistenciju* Bosne i Hercegovine, ali pod

⁷ Richard Holbrooke govori o Jugoslaviji kao *najvećem kolektivnom neuspjehu*, te u tom kontekstu navodi pet ključnih faktora koji su doveli do toga, a gdje je jedan od njih i *pogrešno čitanje historije*. Ono je podrazumijevalo konsultiranje brojnih knjiga i tekstova o Jugoslaviji koje su ostavljali utisak da je *rat neizbježan* te „da stranci ne mogu učiniti ništa u regionu koji je toliko prožet drevnom mržnjom“ (Holbrooke 1998: 22).

cijenu kreiranja *nedržavne države*. Postajući prva zemlja praktičnog otjelovljenja *teorijskih lutanja* nakon hladnog rata, Bosna i Hercegovina počela je nakon Dejtona živjeti u suprotnosti od onoga što su njeni građani izabrali prije tri godine na *referendumu o nezavisnosti*. Mujkić primjećuje da se na *agresiju* na nezavisnu i suverenu Bosnu i Hercegovinu nije ni gledalo kroz prizmu njene zaštićenosti Poveljom UN-a, već isključivo kroz prizmu *humanitarne katastrofe* gdje se Bosna i Hercegovina promatrala u *duhu tadašnjeg vremena* ali i njenog kasnijeg *potencijala* za legitimaciju kao modela za budući vanjskopolitički angažman Sjedinjenih Država, kao *postsuverenog modela postdržavne zajednice*, gdje je „humanitarizacija cijelog konflikta zapravo postala strategija političke depersonalizacije BiH“ (Mujkić 2010: 128).

Za razliku od toga što ju je sačuvao od raspada, pa samim tim i njen *vanjski suverenitet*, kroz Dejton je primjetna njena *unutrašnja dezintegracija* i „gubitak državnog suvereniteta kao karakterističnog ustavnopravnog elementa“ (Šarčević 2009: 69). Vidovi *ograničenja suvereniteta* u postdejtonskoj Bosni i Hercegovini *izvorno* su vidljivi *pravno, politički, vojno, ekonomski, monetarno i finansijski*.⁸ Na ovom mjestu stoga možemo identificirati *četiri ključne karakteristike* bivstvovanja njenog postdejtonskog političkog sistema.

Prva ključna karakteristika jeste činjenica da je *međunarodni Mirovni sporazum*, potpisan u Dejtonu, postao *rodnim listom* bosanskohercegovačke postkonfliktne egzistencije.⁹ Ključni segment kojim je on postao *određujući faktor* bosanskohercegovačkog državnopravnog i socijalnog identiteta jeste njegov Aneks IV, a koji funkcioniра u vidu svojevrsnog Ustava Bosne i Hercegovine kao modela njenog budućeg *ponašanja*.

⁸ Maslo u tom kontekstu, primjerice, identificira njegove mnogobrojne subjekte i faktore, kao što su: „Organizacija ujedinjenih naroda (OUN), Upravni odbor Vijeća za implementaciju mira (PIC), Ured visokog predstavnika (OHR), Organizacija za sigurnost i saradnju u Europi (OSCE), Europska unija (EU), Svjetska banka (WB), Međunarodni monetarni fond (MMF), Svjetska trgovinska organizacija (WTO), Ured za carinsku i fiskalnu podršku (CAFAO), Komisija za rješavanje imovinskih zahtjeva izbjeglih i raseljenih lica (CPRC), Komisija za ljudska prava, Haški tribunal, Stabilizacijske snage (SFOR), Misija Ujedinjenih naroda u BiH (UNMBiH), Međunarodne policijske snage (IPTF)“ (Maslo 2000).

⁹ Ovdje se svakako treba podvući *stroga distinkcija* između pojmova Bosne i Hercegovine kao historijskog i političkog identiteta sa hiljadugodišnjom egzistencijom te pojmova *postdejtonska* ili *sadašnja* Bosna i Hercegovina, podrazumijevajući pod tom frazom i jedan historijski stadij njene egzistencije u postkonfliktnim okvirima pravnog i političkog sistema kreiranog međunarodnim mirovnim sporazumom.

Druga karakteristika postdejtonske Bosne i Hercegovine jeste njen identitet proizašao kao *proizvod realpolitike i geografije rata kao tekuće konstantnosti*. Stoga je Ustav Bosne i Hercegovine proizašao kao aneks jednog međunarodnog ugovora *proizvodrealpolitičkog pristupa bosanskom pitanju* (Wohlsteter 1994).¹⁰

Na sceni je *etnodeterminizam* i iz njega proizlazeći koncept *etnokratije* kao treće karakteristike postdejtonske egzistencije Bosne i Hercegovine. Iako Bosna i Hercegovina historijski nikad nije bila *etnoteritorijalno podijeljeno društvo*, niti je etničko ili konfesionalno bilo osnov za njenu teritorijalnu podjelu, ona sada egzistira na tim realnostima. Ovdje je riječ o *etnodeterminizmu* kao nosećem principu demokratske vladavine u postdejtonskoj Bosni i Hercegovini, iz koje u konačnici proizlazi i njena *etnokraska dimenzija*.

Njena se priroda *s one strane suvereniteta* naposljetku iscrpljuje u *egzistenciji međunarodne zajednice* u političkom životu Bosne i Hercegovine kao njenog *reatora* kao četvrtoj ključnoj karakteristici. Iskazujući se u formi međunarodnog ugovora, bosanskohercegovački ustavni model „omogućuje međunarodnopravni prodor u jedan prostor koji je (...) zaštićen kao područje ekskluzivno državne odgovornosti“ (Šarčević 2009: 10).

Na sceni sada egzistira načelo *podijeljenog suvereniteta*, legitimirano i otjelovljeno kroz sporazum pod kojim „pojedinci, izabrani od međunarodnih organizacija, moćnih država ili ad hoc entiteta, dele autoritet nad nekim aspektima domaćeg suvereniteta“ (Krasner 2008: 312). Kako su kroz posljednje dvije postdejtonske karakteristike Bosne i Hercegovine, *etnodeterminizam* i *egzistenciju međunarodne zajednice* u njenom političkom životu vidljivi elementi *erozije suvereniteta* kao osnovne odrednice postsuverenosti, u narednim redovima posvetit će se pažnja njihovoj detaljnijoj analizi, naročito u kontekstu *unipolarnih ambicija Sjedinjenih Država* sadržanih u rješavanju bosanskohercegovačke krize.

¹⁰ Shvatajući mir jednostavno kao „odsustvo organiziranog nasilja“ (Mapel 1996: 57), realisti polaze od pretpostavke kako se u svijetu u kome vlada *anarhija* sigurnost može postići kroz *ravnotežu snaga*, kako *eksterno* tako i *interno*, balansirajući kroz „raspodjelu resursa za nacionalnu sigurnost“ (Donnelly 2005: 36). Stoga ne čudi kako je *podjela* jedan od glavnih instrumenata *akomodacije konflikta* iz realpolitičke perspektive, gdje su u slučaju Bosne i Hercegovine realisti pledirali da se „napusti politika multietničnosti i formiraju dvije odvojene države za muslimane i Srbe“ (Desch 2003: 421-422). Iako do takve, konačne podjele nije došlo, unutrašnja podjela ovjerena rezultatima rata kroz kreiranje i institucionaliziranje monoetničkih odnosno bietničkih teritorijalnih identiteta dovela je do svojevrstne uspostave interne *ravnoteže snaga*.

4.2. Suveren i suverenitet u postsuverenoj državi scenariju

Ovdje sada treba objasniti kako i na koji način postdejtonska Bosna i Hercegovina funkcionira kao *postnacionalna država reduciranog suvereniteta*, kao *postsuverena* zajednica bivstvujući između njenih domaćih političkih aktera, s jedne, te međunarodne zajednice, s druge strane. Iako se u preambuli Ustava govori o opredijeljenosti „za suverenitet, teritorijalni integritet i političku nezavisnost Bosne i Hercegovine“, na sceni pak imamo momentum *podijeljenog suvereniteta* u kojem je postojeći Ustav suverene i međunarodno priznate države Bosne i Hercegovine sastavni dio jednog međunarodnog ugovora, nastao i donesen skupa s njim, *odmeđunarodnih*, ali dijelom i *domaćih aktera*, na teritoriji izvan države za koju se misli primjenjivati. Stoga je u tom kontekstu karakteristično pitanje njegovog *ustavotvorca*. Šarčević zaključuje kako je tu riječ o *američkoj diplomatiji* i *lokalnim političkim partijama* na čiji je račun inscenirano ugovaranje *u ime konstitutivnih naroda*, zaključujući kako su narodi „kao neka vrsta zamišljene, predustavne, dakle, polazne konstante, prema osnovnoj ideji i njenoj pravnoj realizaciji, morali, s obzirom na posebnosti bosanskohercegovačkog sklopa, biti prihvaćeni i priznati kao ustavotvorci“ (Šarčević 2009: 58). Legitimirani kao *ustavotvorci*, *pregovarači* su na taj način shvaćeni i kao *predstavnici naroda*: Bošnjaka, Srba i Hrvata. Takva jedna „izmaštana podjela bosanskohercegovačkog svijeta i teritorije“ (Ćurak 2011: 21) sada je kroz slovo Dejtona i *institucionalizirana*, pri čemu su etnokratske strukture vidljive iz legitimacionih mehanizama i raspodjele nadležnosti gdje „legitimacione procedure reduciraju apstraktnog građanina na sredstvo za potvrđivanje političkog establišmenta i potiskuju ga iz pozicije nosioca suvereniteta u poziciju periodičnog glasača o predstavnicima konstitutivnih naroda“ (Šarčević 2009: 24).

Ovdje već dolazimo do *postsuverene prirode* postdejtonske Bosne i Hercegovine gdje su se kroz *etnoteritorijalnu podjelu*, odnosno entitete, te njene *etnodeterminirane ustanove* predstavnici *konstitutivnih naroda* kroz Dejton dijelom nametnuli i kao svojevrsni *nosioci suvereniteta* umjesto *jednog političkog naroda* ili pak *nacije*.¹¹ Postdejtonska Bosna i Hercegovina tako se ispoljava kao *država bez nacije*, kao *postnacionalna*, država *s onu stranu nacionalnoga*, kao politički subjekat *izuzet* od *jedinstvenog načela autoriteta*. To je vidljivo i u konstataciji koju daje Šarčević: „Dodamo li

¹¹ *Statebuilding* koji je započeo u Dejtonu nije ni predvidio izgradnju nečega što bi bila *bosanskohercegovačka nacija*, kao oznake za *sumu bosanskohercegovačkih državljana*, ili pak retoričku kategoriju *državnog razloga*, odnosno *kompromisa* već se takav pojam doživljava kao „poziv na izmišljanje jedne nacije na putu stapanja Srba, Hrvata i Bošnjaka“ (Šarčević, 2009: 25).

svemu pitanje nosioca suvereniteta, moramo se vratiti na tezu konstitutivnih naroda i njihovih entiteta – na državnom nivou nijedan od takvih konstitutivnih naroda ne posjeduje sociološki suverenitet, odnosno sposobnost da izgledima na prinudu obezbijedi provođenje odluka/zakona. Entitetski ustavi, nakon noveliranja po odluci Ustavnog suda o konstitutivnim narodima, normativno izjednačavaju etnije kao suvlasnike entiteta i ovo osiguravaju odgovarajućim institucionalnim garancijama. Međutim, politička retorika i svakodnevni politički rituali, ali i odomaćeni nazivi za entitete koji cirkuliraju u dnevnoj štampi, leksici i ozbiljnijim znanstvenim analizama (...) entiteti se (...) ne definiraju prema ustavnopravnom statusu, nego prema stvarnim pozicijama moći“ (Šarčević 2009: 71–72).

Pored toga, on zaključuje kako ne postoji suveren organ u ustavnom sistemu Bosne i Hercegovine koji posjeduje „najviše kompetencije da (...) snagom ustava odlučuje o sadržaju normi i pojedinačnih nadležnosti“ (Šarčević 2009: 70). Suverenitet je s države prenesen *na niže organe*, pa tako imamo *uske kompetencije državnih ustanova*, dok su, s druge strane, brojne nadležnosti prenesene na entitete. Složena arhitektura državnih institucija koja ne samo da je limitirana nadležnostima već je kao takva dovela do toga da „entiteti stvaraju svoje vlastite paralelne institucije uprkos postojanju državnih formalnih institucija“ (Korkut – Mulalić 2009: 111). Iako su, prema članu III stav 2. Ustava, entiteti podređeni *suverenitetu Bosne i Hercegovine*, a o čemu govore i *neki drugi autori* (Ibrahimagić 1999.; Trnka 2006), Šarčević identificira da ne postoji „izričita norma ili propis koji pri međusobnim kolizijama između entiteta, ili između entiteta ili države, određuje primat državnog prava nad entitetskim“ (Šarčević 2009: 71).¹² Depersonalizirana u Dejtonu na *njene etničke grupe* shvaćene kao svojevrsni *pretpolitički identiteti*, one sada zapravo konstruiraju *postpolitičku* Bosnu i Hercegovinu, kao *postmoderni društveni subjekt* s onu stranu suverenosti, pri čemu „državi BiH nedostaje nezavisnost koju uživa centralna vlast u ostalim decentraliziranim državama, te na taj način ne može obavljati osnovne državne funkcije“ (FPI 2010: 13, prema: Mujkić 2010: 129).

Nepostojanje jedinstvenog načela autoriteta na državnom nivou u kontekstu praktične realizacije jednog od ključnih shvatanja suverenosti u kojoj država „mora biti odgovorna za svoj vlastiti unutrašnji pravni sistem“ (Vaughan-Williams 2008: 324), otvara *ovisnost* ovakve Bosne i Hercegovine spram

¹² Najbolji takav primjer vidljiv je u činjenici nepoštivanja Odluke Ustavnog suda BiH o pitanju ustavnosti člana 3.b) Zakona o praznicima Republike Srpske, a koju su odbacili kako predsjednik tako i Narodna skupština Republike Srpske, bez ikakvih pravnih posljedica.

vanjskih aktera koji su ujedno i *njeni tvorci*. Ona se stoga teško može suprotstaviti djelovanju međunarodne zajednice unutar svoje teritorije. Erozija suvereniteta kreirana u Dejtonu sada je vidljiva ne samo kroz depersonalizaciju i slabe državne institucije već i kroz politički subjektivitet *međunarodne zajednice* čije su institucije „u različitim političkim, sigurnosnim, ekonomskim, socijalnim i drugim aranžmanima premrežile (...) Bosnu i Hercegovinu, proizvodeći od te države idealnu zemlju za sebe, a od međunarodne zajednice novi geopolitički faktor, s onu stranu nacionalnih država“ (Ćurak 2011: 20).

Kreirana kao država konstitutivnih naroda, Bosna i Hercegovina se istovremeno konstruira i kao svojevrsna *konsocijacijska etnokratija*.¹³ No, *privatizirajući državnu vlast*, etnoelite ne dolaze do *konsenzusa*, ne samo zato što su *dejtonski konsocijacijski model* shvatili isključivo kao mehanizam za svoju legitimaciju već i zbog toga što im to on sâm i omogućava. Stoga, „namjesto da vodi kartele elita saradnji i stabiliziraju demokratije, trenutni konsocijacijski aranžman u BiH vodi k daljem zaoštavanju, pogoršanju sigurnosne situacije, stalnom dizanju tenzija“ (Mujkić 2008). Aneks X Dejtonskog mirovnog sporazuma zato sada daje *politički subjektivitetmeđunarodnoj zajednici* koja se kroz svoju *savjetovanu moć* instalirala u *politički sistem Bosne i Hercegovine* kao subjekt koji bi preko provedbe *civilnih aspekata* mirovnog rješenja *premostio* nedostatak kompromisa između domaćih politika, te radio na *uspostavljanju političkih i ustavnih institucija u Bosni i Hercegovini*.

Dok je sama postdejtonska Bosna i Hercegovina rezultat američke diplomatije koja je na sebe preuzela *vojni segment* implementacije mirovnog procesa, njegova *civilna komponenta* povjerena je Evropskoj uniji, gdje ulogom *Ureda visokog predstavnika* (OHR) ona sada zvanično postaje *objektom* međunarodne zajednice personalizirane u instituciji visokog predstavnika koji je „zbog antagonizama između grupa u Bosni (...) donosio (...) mnoge, veće ili manje odluke“ (Krasner 2008: 322). Kasnijom *promjenom političke paradigme* međunarodne zajednice u Bosni i Hercegovini kroz tzv. *handing over* strategiju ona počinje „postupni prijenos moći na lokalne vlasti“ (Soloiz 2012). No, takva pasivizacija uloge međunarodne zajednice u lokalnim okvirima neuspjelih konsocijacijskih institucija i njenih etnoigrača zapravo dovodi do produbljenja *političke krize* u kojoj domaće političke elite ne samo da nisu sposobne preuzeti

¹³ Naime, kako Ustav Bosne i Hercegovine ne prepoznaje drugu kategoriju osim *konstitutivnih naroda*, onda se ne može govoriti o demokratskom modelu vlasti u kojem je *ethnos* zamijenio *demos*.

odgovornost za *upravljanje državom* već i povećavaju razinu *konfliktnoga*. Produblјivanje takvog *statusa quo*, između kojeg je postdejtonska bosanskohercegovačka egzistencija raspeta, potvrđuje njenu *bezalternativnu kvadraturu kruga* u kojoj *nepostojanje izlaza* samo legitimira ovakvu Bosnu i Hercegovinu kao *eksperimentalno područje* međunarodne zajednice, koja sada služi za *proizvodnju različitih scenarija za druga krizna žarišta u svijetu*.¹⁴

Onemogućena u kretanju, Ćurak zaključuje kako je ovakva Bosna i Hercegovina „oslobođena mitologije države-nacije, kao netipična nacionalna država, bez titulirane države nacije, onaj nacionalni teritorij na kojemu 'pjesnici globalizma' perom (Evropska unija i njene institucije, UN i njene službe, OHR, OSCE, NGO...) i mačem (NATO), uz najmanje otpora, 'potiskivanja i sumnje', mogu konstruirati novu zajednicu, eksperimentalnu državu u globalnom optičaju“ (Ćurak 2002). Namećući se kao *subjekt erozije* i *suvlasnik njenog suvereniteta*, međunarodna zajednica kroz Bosnu i Hercegovinu kao *svojpostmodernistički eksperiment* vrši odbacivanje totaliteta fragmentacijom politike i gubitkom moći države u nakani oblikovanja i započinjanja izgradnje *svjetskog društva* kroz sistem *globalnog upravljanja u lokalnoj zajednici*. Cilj je tako međunarodnu zajednicu *osloboditi presije sistema država*, te je uokviriti u *globalnu politiku* na *lokalnom nivou*, a to ujedno znači i *projicirati* globalno dominantnu neoliberalnu paradigmu u *institucionalni krvotok* Bosne i Hercegovine.

Nije stoga slučajna produkcija takvih bezalternativnih, *status quo* scenarija u svjesno razgrađenoj državi poput ove. Oni predstavljaju i održavaju živi eksperiment *vještački* institucionalizirane antagonističke koegzistencije etnoelita kreirane u Dejtonu pod zaštitom međunarodnopravnog subjektiviteta, kao realnosti već prisutne u drugim oglednim državama kojima se prije ili kasnije *smiješi dejtonska sudbina*.¹⁵ *Bosanskohercegovačkom vježbaonicom* legitimirano je posthladnoratovsko vanjskopolitičko i geostrateško bojanje svjetskog platna kistom *liberalne demokratije, slobodnog tržišta, globalizacije* i *neoliberalnog kapitalizma*, kreirajući ovisnost o jedinom preostalom svjetskom hegemonu otjelovljenom u Sjedinjenim Državama i njihovim vrijednostima kao univerzalnim, kako bi *novi svjetski poredak* u bojama unipolarnog svijeta zbiljski mogao

¹⁴ „Dayton je ozbiljno predložen za Sjevernu Irsku, Kipar, Kašmir, Srednji istok i druge gnojne čireve“ (Holbrooke 1998: 234).

¹⁵ Ne čude stoga prikazanja dejtonskog lika u brojnim drugim scenarijima, od onog u Iraku (Beehner 2007.; Đorđević 2007), preko Gruzije (Beehner 2008) do Sirije (O'Hanlon 2015.; Champion 2015.; Stavridis 2015). Dejtonski model postao je prihvatljiva paradigma čak i za Rusiju po pitanju sudbine Ukrajine (Recknagel 2014).

zaživjeti.¹⁶ Stoga očuvanje američke hegemonije sada ide uporedo sa humanitarnim intervencijama i širenjem globalizacije, gdje je, iako u iskušenju, svijet u eri onoga što bi se moglo nazvati *američkim snom* u kojem *zakon ponude i potražnje* nastoji skinuti *suverenitet* sa trona najmoćnijeg zakona (Khanna 2016).

5. Zaključak

Zaustavljajući nasilje, Dejton je potvrdio *rasparčanost* Bosne i Hercegovine dajući legitimitet njenim *paradržavnim identitetima* koji su sada postali *relevantni politički akteri*, transformirajući njihove *rezultate* u bosanskohercegovačku postkonfliktnu stvarnost. Zaustavljanje sukoba na ovaj način ne samo da je stvorilo *nefunkcionalnu postsuverenu Bosnu i Hercegovinu* osmišljenu kao uspješan proizvod američke diplomatske intervencije već je kroz nju *potvrdilo dominaciju Sjedinjenih Država* legitimirajući njihovu krucijalnu ulogu u budućim svjetskim odnosima. Rezultati *etničkog čišćenja, deportacije, silovanja, ubistava i genocida* tako su postali *kamen temeljac* njene posthladnoratovske vanjske politike. Stoga je, iako Bosna i Hercegovina više nije nacionalni interes Sjedinjenih Država, u njihovom interesu da *očuvaju mir*, čuvajući tako Bosnu i Hercegovinu kao ogledni primjer svoje vanjske politike, istovremeno gradeći vještački projicirane sukobe kako bi ih na primjeru Bosne i Hercegovine isprobali, te njihova rješenja u praksi primijenili na drugim žarištima.

Producirajući bezalternativne *status quo* scenarije unutar njenog političkog i društvenog sistema, Sjedinjene Države zajedno kroz međunarodnu zajednicu u Bosni i Hercegovini vide *pobjedu* svoje nove vanjskopolitičke doktrine, gdje je ona sada postala *poligon, eksperimentalna prostorija* ne samo za ispitivanje, dizajniranje i osmišljavanje budućih američkih intervencija već i za *ubrizgavanje neoliberalnih načela* u njen institucionalni krvotok. Najnovije *neoliberalne reforme* sadržane u *Reformskoj agendi* na primjeru tzv. *mehanizma koordinacije* dokazuju taj primjer *dodatno slabeći državu* i *derogirajući njen vanjski suverenitet* u kojem je proces pregovaranja sa Evropskom unijom sada podijeljen između države, njenih entiteta, Distrikta Brčko te kantona u Federaciji, izjednačavajući Bosnu i Hercegovinu sa njenim *(etno)teritorijalnim jedinicama*. Bosna i Hercegovina tako egzistira s onu stranu modernih suverenih nacionalnih država koje nastaju na temeljima rata i krvoprolića; hoće je se prikazati kao *postmoderna* i *postsuverena ne-*

¹⁶ O nekim osnovnim smjernicama vanjske politike Sjedinjenih Država poslije hladnog rata vidjeti: Haass 2002.

država nastala institucionalizacijom mira. Kao dijete unipolarnosti, bez ikakvog *kohezivnog elementa* unutar njene političke egzistencije, ona se sada suočava sa opasnosti svoje daljnje *dezintegracije*, gdje opadanje američke globalne hegemonije *relativizira* i njen globalni značaj, a generacije socijalizirane u vještački podijeljenom društvu postaju nosioci pitanja njene daljnje egzistencije.

Literatura

1. Arnedt, H.(1965) *On Revolution*, The Viking Press, New York.
2. Beehner, L.(2007) *What Model Should Iraq Follow after U.S. Forces Withdraw?* (online). Dostupno na: <<http://www.cfr.org/iraq/model-should-iraq-follow-after-us-forces-withdraw/p13667>> (10. 3. 2016).
3. Beehner, L.(2008) *Should Georgia follow Bosnia's model?* (online). Dostupno na: <<http://www.theguardian.com/commentisfree/2008/aug/26/serbia.georgia>> (10. 3. 2016).
4. Bellamy, R.(2003), „Sovereignty, Post-Sovereignty and Pre-Sovereignty: Three Models of the State, Democracy and Right within the EU“. U: Walker, N., ur., *Sovereignty in Transition*, Hart Publishing, Oxford, str. 167–190.
5. Bodin, J.(2002) *Šest knjiga o republici*, Politička kultura, Zagreb.
6. Champion, M.(2015) *To Imagine Syria at Peace, Think of Bosnia* (online). Dostupno na: <<http://www.bloombergview.com/articles/2015-09-14/syria-at-peace-to-imagine-it-think-of-bosnia>> (10. 3. 2016).
7. Chomsky, N.(2015) *The United States, Not Iran, Poses Greatest Threat to World Peace* (online). Dostupno na: <http://www.democracynow.org/2015/9/22/noam_chomsky_the_united_states_not> (5. 3. 2016).
8. Crockner, C.(2003), „Engaging Failing States“, *Foreign Affairs*, 82 (5), str. 32–45.
9. Ćirić, J.(2008) „Suverenitet u savremeno doba“, *Filozofija i društvo*, 19 (1), str. 191–216.
10. Ćurak, N.(2002) *Bosna nakon Dejtona: Geopolitička iskušenja postmoderne države* (online). Dostupno na: <<http://bit.ly/1UYy1xs>> (12. 3. 2016).
11. Ćurak, N.(2011) *Izveštaj iz periferne zemlje: Gramatika geopolitike*, Fakultet političkih nauka, Sarajevo.
12. Daalder, I. H.(1998) *Decision to Intervene: How the War in Bosnia Ended* (online). Dostupno na: <<http://www.brookings.edu/research/articles/1998/12/balkans-daalder>> (8. 3. 2016).
13. Degan, V. Đ.(1998), „Teritorijalna suverenost države“, *Politička misao*, 35 (1), str. 54–74.

14. Donnelly, J. (2005) „Realism“. U: Burchill, S. et al. *Theories of International Relations*, Palgrave Macmillan, Basingstoke.
15. Dryzek, J. S., P. Dunleavy (2009) *Theories of Modern State*, Palgrave Macmillan, Basingstoke.
16. Đorđević, M. (2007) *The Bosnia model* (online). Dostupno na: <http://www.washingtontimes.com/news/2007/jan/17/20070117-082410-6259r/> (10. 3. 2016).
17. Foucault, M. (2009) *Society Must Be Defended*, Picador, New York.
18. Fukujama, F. (2007) *Gradenje države: Upravljanje i svetski poredak u dvadeset prvom veku*, Filip Višnjić, Beograd.
19. Gumplová, P. (2015) „On Sovereignty and Post-sovereignty“, *Philosophica Critica*, 1 (2), str. 3–18.
20. Haass, R. N. (2002) *Defining U.S. Foreign Policy in a Post-Post-Cold War World* (online). Dostupno na: <http://2001-2009.state.gov/s/p/rem/9632.htm> (15. 3. 2016).
21. Harvey, D. (2013) *Kratka povijest neoliberalizma*, VBZ, Zagreb.
22. Hasanović, J., M. Hadžihasanović (2015) „Postdaytonska Bosna i Hercegovina i politički aktivizam mladih“. U: Tomašević, V., ur., zbornik studentskih radova *Mladi i Dejton – 20 godina poslije*, Fakultet političkih nauka, Banja Luka, str. 53–75.
23. Holbrooke, R. (1998) *Završiti rat*, Šahinpašić, Sarajevo.
24. Ibrahimagić, O. (1999) *Supremacija Bosne i Hercegovine nad entitetima*, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo.
25. Keating, M. (2002) *Plurinational Democracy in a Post-Sovereign Order* (online). Dostupno na: <https://www.qub.ac.uk/schools/SchoolofPoliticsInternationalStudiesandPhilosophy/FileStore/EuropeanisationFiles/Filetoupload,38424,en.pdf> (25. 2. 2016).
26. Kelsen, H. (2008) *Reine Rechtslehre: Einleitung in die rechtswissenschaftliche Problematik*, Mohr, Tübingen.
27. Khanna, P. (2016) *These 25 Companies Are More Powerful Than Many Countries* (online). Dostupno na: <http://foreignpolicy.com/2016/03/15/these-25-companies-are-more-powerful-than-many-countries-multinational-corporate-wealth-power/> (15. 3. 2016).
28. Korkut, H., M. Mulalić (2012) „Implications of Dayton Peace Agreement on Current Political Issues in Bosnia and Herzegovina“, *Journal of Social Sciences – Special Issue on Balkans*, str. 107–117.
29. Krasner, S. D. (1999) *Sovereignty: Organized Hypocrisy*, Princeton University Press, Princeton.
30. Krasner, S. D. (2008) „Podela suverenosti“. U: Bojanić, P., I. Milenović, ur., *Suveren i suverenost*, Službeni glasnik, Beograd, str. 308–340.
31. Kurečić, P. (2012) „Uzroci i artikulacije otpora postmodernoj geopolitičkoj praksi“, *Međunarodne studije*, 12 (3/4), str. 53–76.
32. MacCormick, N. (1999) *Questioning Sovereignty*, Oxford University Press, Oxford.

33. Maslo, S.(2000)*Kompromisi bili nužni: Neki aspekti ograničenja suvereniteta Bosne i Hercegovine* (online). Dostupno na: <http://www.most.ba/041/012.htm> (7. 3. 2016).
34. Mapel, D. R.(1996),„Realism and the Ethics of War and Peace“. U: Nardin, T., ur.,*The Ethics of War and Peace: Religious and Secular Perspectives*, Princeton University Press, Princeton, str. 54–77.
35. Mujić, A.(2008),„Ideološki problemi konsocijacijske demokratije u Bosni i Hercegovini“, Status: magazin za političku kulturu i društvena pitanja, 13, str. 122–132.
36. Mujkić, A.(2010),„The Ethnopolitics and Crisis of Sovereignty in Bosnia and Herzegovina“, European Perspectives – Journal on European Perspectives of the Western Balkans, 2 (2), str. 123–132.
37. Odluka Ustavnog suda BiH o ocjeni ustavnosti člana 3.b) Zakona o praznicima Republike Srpske (online). Dostupno na: http://www.ustavisud.ba/dokumenti/_bs/U-3-13-1017392.pdf (1. 3. 2016).
38. O'Hanlon, M.(2015)*Syria's one hope may be as dim as Bosnia's once was* (online). Dostupno na: <http://blogs.reuters.com/great-debate/2015/10/06/syrias-one-hope-may-be-as-dim-as-bosnias-once-was/> (10. 3. 2016).
39. Ó Tuathail, G.(1998),„De-Territorialised Threats and Global Dangers: Geopolitics and Risk Society“. U: Newman, D., ur.,*Geopolitics: Boundaries, Territory and Postmodernity*, Franc Cass Publishers, London, str. 17–32.
40. Ó Tuathail, G. et al.(2007) *Uvod u geopolitiku*, Politička kultura, Zagreb.
41. Popović, P.(2014)*Kriza međunarodnog poretka 21. stoljeća*, Nacionalna zajednica Crnogoraca Hrvatske/Disput, Zagreb.
42. Pusić, E.(2002),„Može li se država još opravdati?“, Politička misao, 39 (2), str. 71–83.
43. Recknagel, C.(2014)*For Russia, Ideal Scenario In Ukraine Might Just Be The Bosnian Model* (online). Dostupno na: <http://www.rferl.org/content/russia-ukraine-bosnia-model/26568354.html> (10. 3. 2016).
44. Soloiz, C.(2012)*Post-Dayton Bosnia: The Other Path* (online). Dostupno na: <https://www.opendemocracy.net/christophe-soloiz/post-dayton-bosnia-other-path> (10. 3. 2016).
45. Stavridis, J.(2015) *Syrian Ghosts* (online). Dostupno na <http://foreignpolicy.com/2015/11/06/lessons-from-the-balkans-for-syria/> (10. 3. 2016).
46. Šarčević, E.(2009)*Dejtonski ustav: Karakteristike i karakteristični problemi*, Fondacija „Konrad Adenauer“, Sarajevo.
47. Šulcinger, R. D.(2011)*Američka diplomatija od 1900. godine*, Udruženje za studije SAD u Srbiji, Beograd.
48. Trnka, K.(2006)*Ustavno pravo*, II izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Fakultet za javnu upravu, Sarajevo.
49. ȚuȚuianu, S.(2013)*Towards Global Justice: Sovereignty in an Interdependent World*, Asser Press, Den Haag.

50. Vaughan-Williams, N.(2008),„Borders, Territory, Law“, *International Political Sociology*, 2 (4), str. 322–338.
51. Voigt, R.(2002),„Koliko nam države treba?“, *Politička misao*, 39 (2), str. 27–40.
52. Wohlstetter, A.(1994),„Creating a Greater Serbia: Clinton's Final Sell-Out of Bosnia“, *The New Republic*, 211 (5), str. 22–27.
53. Zgodić, E.(2008)*Realpolitika i njeni protivnici*, Centar za kulturu i obrazovanje, Tešanj.